

PRZEMYSŁAW KANTYKA

MINISTERIUM BISKUPIE W DIALOGU KATOLICKO-ANGLIKAŃSKIM

Zachowanie struktury episkopalnej Kościoła oraz sukcesji apostołskiej biskupów stanowi jeden z najbardziej istotnych problemów poruszanych w dialogach ekumenicznych, szczególnie z Kościołami i Wspólnotami poreformacyjnymi. Wydana przez Kongregację Nauki Wiary *Nota odnośnie do wyrażenia „Kościoły siostrzane”* w swoim ostatnim punkcie stanowi, że „wyrażenie „Kościoły siostrzane” we właściwym znaczeniu [...] może być stosowane dla tych wspólnot kościelnych, które zachowały ważny episkopat i Eucharystię”¹

Wskazanie na zachowanie ważnego episkopatu i Eucharystii jako na warunek „siostrzaności Kościołów” implikuje pytanie o eklezjalność Wspólnot, w których ważność zarówno episkopatu, jak i Eucharystii bywa kwestionowana ze strony Kościoła rzymskokatolickiego. W tym kontekście nietrudno zauważyć, że pytanie o naturę i funkcję posługiwania biskupiego oraz o jego zakorzenienie w sukcesji apostołskiej staje się w rzeczywistości pytaniem o wyznacznik eklezjalności danej Wspólnoty. Kwestia ta posiada również kluczowe znaczenie dla dialogu katolicko-anglikańskiego. Jak dotychczas nie zostało zmienione orzeczenie zawarte w bulli Leona XIII z 1896 r. *Apostolicae curae* uznające udzielane we wspólnocie anglikańskiej święcenia biskupie za „całkowicie nieważne i nie posiadające żadnego znaczenia”². Zagadnieniem episkopatu zajęła się w toku swych prac Międzynarodowa Komisja Anglikańsko-Rzymskokatolicka (ARCIC)³ Metodologicznym kluczem do roz-

¹ KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Nota odnośnie do wyrażenia „Kościoły siostrzane”* 12, „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 47(2001)1, 94.

² „[...] auctoritate Nostra, motu proprio, certa scientia pronuntiamus et declaramus, ordinationes ritu Anglicano actas irritas prorsus fuisse et esse omninoque nullas”. DS 3319.

³ Anglican-Roman Catholic International Commission. Komisję powoływała *Wspólna deklaracja papieża Pawła VI i arcybiskupa Canterbury* wydana w Rzymie 24 marca 1966 r. *The Common Declaration by the Pope Paul VI and the Archbishop of Canterbury*, w: *Growth in Agreement. Reports and Agreed Statements of Ecumenical Conversations on a World Level*, red. H. MAYER, L. VISHER, New York – Geneva 1984, 125-126

patrywanego zagadnienia stało się pojęcie posługiwania nadzoru i pasterskiej troski o Kościół – *episcopē*⁴. Skrótowy przegląd anglikańskiej i katolickiej teologii episkopatu pozwoli na odczytanie wypracowanych przez ARCIC uzgodnień na temat tego zagadnienia.

1. Episkopat w teologii anglikańskiej

Przyjmując pryncypia Reformacji, Kościół anglikański zachował jednocześnie strukturę episkopalną⁵. Organizacja kościelna oparta jest na kościołach lokalnych – diecezjach, którym przewodzi biskup. Wokół zachowania episkopatu w Kościele anglikańskim toczyły się burzliwe spory, z których największym była siedemnastowieczna polemika antypurytańska⁶. Ostatecznie Kościół anglikański zachował episkopat, co zostało przypieczętowane na Konferencji w Lambeth w 1888 r.⁷ Nadal jednak istnieje wiele interpretacji teologicznych odnośnie do natury episkopatu. Uwidoczniło się to w rezolucji Konferencji w Lambeth w 1948 r., która wskazuje na konieczność zachowania episkopalnej struktury Kościoła oraz określa jako niezbędne zachowanie sukcesji apostołskiej i funkcji tradycyjnie przypisywanej episkopatowi. Poza tym, w rozumieniu natury i funkcji episkopatu Konferencja dopuściła możliwość wielu interpreta-

⁴ Termin gr. ἐπίσκοπῆ oznacza: 1) nawiedzenie; 2) strzeżenie; o urzędzie sprawowania opieki nad czymś: zwierzchnictwo; w Kościele: biskupstwo. R. POPOWSKI, *Słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, Warszawa 1997, 126. Por. *Słownik grecko-polski*, red. Z. ABRAMOWICZÓWNA, t. 2, Warszawa 1960, 269; *Słownik grecko-polski*, red. O. JUREWICZ, t. 1, Warszawa 2000, 364. W Nowym Testamencie termin ten użyty jest czterokrotnie: W Łk 19,44 oraz 1 Pt 2,12 oznacza nawiedzenie; w Dz 1,20 oznacza urząd apostołski; a w 1 Tym 3,1 urząd biskupi. Por. *Concordance to the Novum Testamentum Graecae. Konkordanz zum Novum Testamentum Graecae*, Berlin – New York 1987¹, 669.

Z drugim zakresem znaczeniowym wiąże się słowo ἐπίσκοπος, oznaczające: 1) strażnik; 2) nadzorca; 3) biskup. R. POPOWSKI, *Słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 126. Inne znaczenia podane przez O. JUREWICZA: 4) wywiadowca; 5) kontroler. TENZE, *Słownik grecko-polski*, t. 1, 364. W języku polskim słowo *episcopē* (od którego pochodzą słowa: *episkopat* i *biskup*) będzie więc oznaczać pasterską troskę o Kościół oraz wyposażenie biskupa w ministerialny autorytet przewodzenia, nadzoru i nauczania. W literaturze teologicznej zachodniego obszaru językowego, szczególnie anglojęzycznej, pisany najczęściej w transkrypcji łacińskiej: *episcopē* (niekiedy, w tym w dokumentach ARCIC, pisany bez akcentowanego *ē* na końcu jako *episcopes*). W transkrypcji polskiej możliwy jest zapis *episkope*, jednak dla ujednolicenia w niniejszym artykule przyjęto transkrypcję łacińską: *episcopē*.

⁵ Por. R. P. C. HANSON, *The Nature of the Anglican Episcopate*, w: *Lambeth Essays on Ministry. Essays written for the Lambeth Conference 1968*, red. Archbishop of Canterbury. London 1969, 79-80. Zob. *Episcopal Ministry. The Report of the Archbishops' Group on the Episcopate*, London 1990, 79-118.

⁶ Por. G.H. TAVARD, *The Quest for Catholicity: A Study in Anglicanism*, London 1964, 38-39.

⁷ R. H. FULLER ocenia, że był to najbardziej kontrowersyjny punkt słynnej deklaracji Konferencji w Lambeth w 1888 r. (znanej pod nazwą *Chicago – Lambeth Quadrilateral*). TENZE, *Anglican Self-Understanding and Anglican Traditions*, w: *Tradition im Luthertum und Anglikanismus*, red. G. GASSMANN, V. VAJTA, „Oecumenica” 1971/72, 185.

cji⁸. Również Konferencja w Lambeth w 1968 r. uznała historyczny episkopat za istotną część katolickiego dziedzictwa w tradycji anglikańskiej⁹.

Według tej samej Konferencji, episkopat stanowi przedłużenie w czasie i przestrzeni zadań i funkcji apostołskiej, a odpowiedzialność i autorytet dany apostołom są dziedzictwem, jakie otrzymują wszyscy biskupi¹⁰. H.R. McAdoo wskazuje na wyraźnie obecne już w siedemnastowiecznej teologii anglikańskiej przekonanie o kościelnej kontekstualności sukcesji apostołskiej biskupów¹¹. Biskup, przyjmując święcenia w wierze apostołów, staje się kontynuatorem ich posłannictwa, które realizuje się w obrębie Kościoła. Nie może więc być mowy o posłannictwie biskupa poza kontekstem wspólnoty kościelnej. Do niej bowiem jest skierowana i w niej się realizuje misja biskupa. Twierdzenie to ponowiła Konferencja w Lambeth w 1978 r.¹²

Rolę biskupa w diecezji określają przepisy kanoniczne Kościoła Anglii. Jako pasterz Kościoła lokalnego ma on służyć ludowi Bożemu poprzez nauczanie oraz utrzymywanie nieskażonej doktryny i oddalanie błędów. Oprócz tego biskup ma być przykładem dobrego życia, łagodności, miłości i pokoju ze wszystkimi¹³. Konferencja w Lambeth w 1968 r. ujmuje ponadto rolę biskupa w kategoriach służby oraz ośrodka życia sakramentalnego w Kościele¹⁴. Biskup jest również odpowiedzialny za utrzymanie dyscypliny w swoim Kościele oraz za nadzór (*oversight*) nad powierzoną mu owczarnią¹⁵.

⁸ Por. *Lambeth Conference 1948*, London 1948, 50.

⁹ Por. *Lambeth Conference 1968. Resolutions and Reports*, London 1968, 137.

¹⁰ Por. *Lambeth Conference 1968*, 107. H. MAROT wskazuje, że w pojęciu Konferencji odpowiedzialność biskupa nie jest wyraźnie wyodrębniona i odróżniona od roli innych ordynowanych ministrów oraz całej wspólnoty kościelnej. TENZE. *L'autorité dans l'Église. Document anglican – catholique romain*. „Irénikon” 50(1977), 65.

¹¹ Por. TENZE, *The Influence of the Seventeenth Century on Contemporary Anglican Understanding of the Purpose and Functioning of Authority in the Church*, w: *Christian Authority. Essays in Honour of Henry Chadwick*, red. G. R. EVANS, Oxford 1988, 257. Na temat sposobu rozumienia sukcesji apostołskiej w anglikanizmie zob. też E. R. FAIRWEATHER, *Apostolicity and Apostolic Succession*, w: E. R. FAIRWEATHER, R. F. HETTLINGER, *Episcopacy and Reunion*, London 1953, 1-22; R. F. HETTLINGER, *Apostolic Succession*, w: E. R. FAIRWEATHER, R. F. HETTLINGER, *Episcopacy and Reunion*, London 1953, 63-81.

¹² Por. *Lambeth Conference 1978. Resolutions and Reports*, London 1978, 76-77.

¹³ Por. *The Canons of the Church of England: Canons Ecclesiastical promulgated by the Congregations of Canterbury and York: 1964 and 1969*, London 1969, kan. 18 pkt 1. Zapis kanonu powtarza rezolucję Konferencji w Lambeth w 1968 r., *Lambeth Conference 1968*, 137.

¹⁴ Por. *Lambeth Conference 1968*, 108.

¹⁵ Por. *Lambeth Conference 1968*, 109. Katalog zadań biskupa podaje Konferencja w Lambeth w 1988 r.: „Among other things the bishop is: (a) a symbol of the Unity of the Church in its mission; (b) a teacher and defender of the faith; (c) a pastor of the pastors and of the laity; (d) an enabler in the preaching of the Word, and in the administration of the sacraments; (e) a leader in mission and an initiator of outreach to the world surrounding the community of the faithful; (f) a shepherd who nurtures and cares for the flock of God; (g) a physician to whom are brought the wounds of society; (h) a voice of conscience within the society in which the local Church is placed; (i) a prophet who proclaims the justice of God in the context of the Gospel of loving redemption; (j) a head of the family in its wholeness, its misery and its joy. The bishop is the fam-

Jedną z najważniejszych posług zleconych biskupowi jest posługa nauczania¹⁶ Chociaż Chrystus zlecił głoszenie Ewangelii całemu Kościołowi, nie zaś tylko biskupom, to jednak oni właśnie są odpowiedzialni za wykonywanie tej funkcji wraz z duchowieństwem oraz świeckimi. Współodpowiedzialność biskupa wraz z duchowieństwem i świeckimi za całą misję nauczania i rządzenia w Kościele ujawnia się w powoływaniu przezeń synodu i przewodniczeniu mu¹⁷ Wszelkie postanowienia synodalne mogą być skuteczne jedynie, gdy zostaną zaaprobowane przez biskupa¹⁸

Episkopat anglikański od czasów Henryka VIII został bardzo silnie związany z monarchią, co w sposób najbardziej wyrazisty uwidoczniło się w wieku osiemnastym¹⁹ Prowadziło to do przekonania o niemożności istnienia episkopatu anglikańskiego poza strukturami państwowymi. Dopiero tworzenie się Kościołów anglikańskich w innych krajach, poza Wyspami Brytyjskimi, udowodniło zdolność Wspólnoty Anglikańskiej do zachowania struktury episkopalnej niezależnej od struktur państwowych²⁰. Rozwój życia synodalnego w Kościele anglikańskim, a szczególnie uformowanie się Konferencji biskupów oraz synodów wszelkich szczebli na wzór parlamentarny, wpłynęły jednak niekorzystnie na pojmowanie roli biskupa jako sprawującego w diecezji posługiwanie pasterskiej troski – *episcopē*²¹ Krytyka tej sytuacji wychodzi z samego Kościoła anglikańskiego i wskazuje na niemożność wypracowania jednolitego modelu funkcji episkopalnej²². R.P.C. Hanson w opracowaniu przygotowanym dla Konferencji w Lambeth w 1968 r. usiłuje określić pozycję biskupa w Kościele anglikańskim. Według niego, biskup ma być centrum Kościoła, centrum autorytetu kościelnego odnośnie do liturgii, doktryny i tradycji, ma też być strażnikiem tradycji. Aby temu podołać, biskup powinien być nie tylko mówcą, lecz także słuchaczem, zarówno nauczycielem, jak i administratorem²³ Wyraźnie

ily's centre of life and love." *The Truth Shall Make You Free. The Lambeth Conference 1988. The Reports, Resolutions and Pastoral Letters from the Bishops*, London 1988, 61.

¹⁶ Por. J. R. H. MOORMAN, *The Anglican Bishop*, w: *Bishops: But What Kind?* red. P. MOORE, London 1982, 116-119.

¹⁷ Por. H. MCADOO. *Being an Anglican*, Dublin – London 1977, 29. Zob. J. HALLIBURTON. *The Authority of a Bishop*. London 1987.

¹⁸ Por. *The Canons of the Church of England*, kan. 18 pkt 4.

¹⁹ Por. P. MOORE, *The Anglican Episcopate. Its Strength and Limitations*, w: *Bishops: But What Kind?* red. TENZE, London 1982, 131-133.

²⁰ Por. R. P. C. HANSON, *The Nature of the Anglican Episcopate*, 80-81; *Episcopal Ministry*, 119-121.

²¹ Por. R. WILLIAMS, *Authority and the Bishop in the Church*, w: *Their Lord and Ours. Approaches to Authority, Community and the Unity of the Church*, red. M. SANTER, London 1982, 103-104.

²² Znamienne są w tym kontekście słowa S. SYKES'a: „Anglicanism is unable to offer a consistent theory of its own episcopacy unless it is willing to urge that in every place where there is an Anglican bishop, that bishop, and not the Roman Catholic or Orthodox bishop, is the true symbol of unity” TENZE, *The integrity of Anglicanism*, London – Oxford 1978, 98.

²³ TENZE, *The Nature of the Anglican Episcopate*, 86. Por. P. MOORE, *The Anglican Episcopate*, 130-131.

zyczeniowy ton powyższych stwierdzeń wskazuje, że przedstawiony model stanowi pewien ideał, do którego należy dążyć w realizacji funkcji episkopalnej w Kościołach lokalnych Wspólnoty Anglikańskiej.

2. Episkopat w teologii rzymskokatolickiej

W Kościele rzymskokatolickim struktura episkopalna kształtowała się od samego początku jego historii. Nie wchodząc w różnice terminologiczne dotyczące ustroju hierarchicznego pierwotnego Kościoła, podkreślić należy akcentowanie przez teologię katolicką faktu wywodzenia sukcesji apostoelskiej każdego z biskupów od któregoś z apostołów²⁴. Nawet, jeżeli byłoby niemożliwe wskazanie każdego ognia sukcesji, wiodącego od poszczególnego biskupa do konkretnego apostoła, to jednak przyjmuje się wiarę i praktykę pierwotnego Kościoła wskazującego na biskupów jako następców apostołów w powołaniu, wierze i misji²⁵.

F. A. Sullivan wymienia motyw, dla których za uprawnioną można uznać tezę, że episkopat pochodzi z ustanowienia Bożego. Należy do nich ukształtowanie się struktury episkopalnej Kościoła w bardzo krótkim czasie i w całym Kościele. Nie istniały przy tym opory ze strony prezbiterów i wiernych. Kościoły lokalne przyjmowały biskupów z uznaniem i traktowały ich jako prawdziwych następców apostołów. Ponieważ ponadto taki rozwój struktury kościelnej służył dobru wspólnoty Kościoła lokalnego i powszechnego, można przyjąć, że dokonał się on pod kierownictwem Ducha Świętego²⁶.

Sobór Watykański II w dekrecie *Christus Dominus* mówi o ustanowieniu posługiwania biskupiego przez Chrystusa oraz o pochodzeniu autorytetu tego posługiwania od Boga²⁷. Wniosek o pochodzeniu episkopatu z ustanowienia Bożego prowadzi do odkrycia funkcji episkopatu we wspólnocie Kościoła. Funkcja ta

²⁴ Na temat rozwoju funkcji episkopalnej w Kościele zob. m.in. L. BOUYER, *Kościół Boży. Mistyczne Ciało Chrystusa i Świątynia Ducha Świętego*, Warszawa 1977, 325-334; A. BRENT, *Cultural Episcopacy and Ecumenism*, Leiden – New York – Köln 1992, 64-195; H. CHADWICK, *Episcopacy in the New Testament and Early Church*, w: *Preparatory Articles for the Lambeth Conference, 1978*, red. J. HOWE, London 1977, 206-214; M. LODS, *Le ministère d'unité*, *Le Point Théologique* 19, Paris 1976, 35-44; A. M. RAMSEY, *The Gospel and the Catholic Church*, szeg. rozdz. VI: *The Gospel and Episcopacy*, 68-85; G. H. TAVARD, *A Theology for Ministry*, Willmington 1983, 118-137.

²⁵ Współczesna egzegeza i historia wskazują na trudności w ustalaniu następstwa na stolicach biskupich i wywodzenia każdego z biskupów od któregoś z apostołów (tj. w ustaleniu sukcesji formalnej). Zob. np. R. E. BROWN, *Priest and Bishop: Biblical Reflections*, New York – Toronto 1970, 73; L. BOUYER, *Bishops in the Church. The Catholic Tradition*, w: *Bishops: But What Kind?* red. P. MOORE, London 1982, 26.

²⁶ Por. F.A. SULLIVAN, *Magisterium. Teaching Authority in the Catholic Church*, Dublin 1983, 43.

²⁷ Por. *Christus Dominus* 20. [Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele „*Christus Dominus*”, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 1967, 232-254.]

najtrafniej bywa określana terminem *episcopē*, oznaczającym pasterską troskę i jednocześnie posługę nadzoru (*ministry of oversight*). *Episcopē* jest rzeczą zasadniczą zarówno dla *esse*, jak i dla *bene esse* ludu Bożego. W wymiarze wertykalnym sukcesja apostołska biskupów wiąże Kościoły w czasie, ukazując ich zakorzenienie we wspólnotach apostołskich. W wymiarze horyzontalnym jest znakiem komunii Kościołów lokalnych rozprzestrzenionych po całym świecie²⁸.

Konstytucja *Lumen gentium* Soboru Watykańskiego II sytuuje posługę biskupa w kontekście *diakonii*. Do *ministerium* biskupiego należy głoszenie słowa Bożego i uświęcanie²⁹. Dla ich realizacji biskup wyposażony jest we władzę, spełnianą osobiście w imieniu Chrystusa³⁰. Tak więc posługa biskupa jest w swej istocie posługą wiary³¹. Biskup, będący zwornikiem jedności wspólnoty kościelnej, umożliwia wiernym żyjącym w Kościele lokalnym zachowanie komunii z Kościołem powszechnym. Sami biskupi, „świadomi swej wzajemnej łączności”, powinni „okazywać troskę o wszystkie Kościoły”³². Ujawnia się w tym szerszy wymiar *episcopē* jako współodpowiedzialności każdego z biskupów za wszystkie Kościoły lokalne. Pasterska troska biskupów o wszystkie Kościoły realizuje się szczególnie poprzez uczestnictwo w synodach biskupów, będących ciałem doradczym papieża i jednocześnie formą synodalnego sprawowania autorytetu w Kościele katolickim³³. W każdym Kościele lokalnym wierni gromadzą się wokół biskupa sprawującego Eucharystię oraz głoszącego Ewangelię, dzięki czemu urzeczywistnia się w każdym z Kościołów „jeden, święty, katolicki i apostołski Kościół Chrystusowy”³⁴. Zauważyć należy, że obecne w tym sformułowaniu soborowym nawiązanie do eklezjologii eucharystycznej, choć nie wystarczające dla ukazania całego bogactwa złożonej natury Kościoła, stanowi dobrą płaszczyznę dialogu z Kościołami, które zachowały strukturę episkopalną, w tym z Kościołem anglikańskim³⁵.

Biskupi w swoich diecezjach posiadają bezpośrednią i zwyczajną władzę, tzn. sprawowaną osobiście oraz nie delegowaną przez nikogo, która przynależy do ich posługiwania. Mówił o tym już Sobór Watykański I w konstytucji *Pastor aeternus*³⁶. Sobór Watykański II sankcjonuje to stwierdzenie, dodając do po-

²⁸ Por. J.-M. TILLARD, *The Bishop of Rome*, London 1983, 152n.

²⁹ Por. L. BOUYER, *Bishops in the Church*, 35n.

³⁰ Por. *Lumen gentium* 18, 24-27. [Konstytucja dogmatyczna o Kościele „*Lumen gentium*”, w: Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje, Poznań 1967, 105-166.]

³¹ Por. K. WOJTYŁA, *Biskup – służą wiary. Podstawy teologiczne problemu*, AK 87(1976), 225.

³² *Christus Dominus* 6.

³³ Por. *Christus Dominus* 5.

³⁴ *Christus Dominus* 11.

³⁵ Zob. P. EVDOKIMOV, *Prawosławie*, Warszawa 1986², 164-166; W. HRYNIEWICZ, *Eklezjologia II: W teologii prawosławnej. Eklezjologia eucharystyczna*, EK t. 4, 786; G. H. TAVARD, *A Theology for Ministry*, 129-131.

³⁶ „Tantum autem abest, ut haec Summi Pontificis potestas officiat ordinariae ac immediate illi episcopalis iurisdictionis potestati, qua episcopi, qui positi a Spiritu sancto in Apostolorum locum successerunt, tamquam veri pastores assignatos sibi greges singuli singulos pascunt

przednich dwóch przymiotów władzy jeszcze przymiotnik „własną”³⁷. Każdy biskup, posiadający w swojej diecezji władzę własną, bezpośrednią i zwyczajną, sprawuje ją w łączności z całym kolegium biskupim, a przede wszystkim z jego głową, biskupem Rzymu³⁸. Będąc członkami Kolegium biskupiego, biskupi sprawują razem władzę w sposób uroczysty na Soborze. Sprawują ją także będąc rozproszonymi w świecie – zawsze jednak w łączności z papieżem³⁹. Wydaje się, że najlepiej rozumienie postannictwa *episcopē* w Kościele katolickim streszczają słowa *Dekretu o ekumenizmie*: „Jezus Chrystus chce, by za sprawą Ducha Świętego lud jego pomnażał się przez to, że Apostołowie oraz ich następcy, czyli biskupi z następcą Piotra na czele, wiernie głoszą Ewangelię, i przez udzielanie sakramentów oraz pełne miłości rządy. Sam też sprawia, że społeczność jego jednoczy się coraz doskonalej w wyznawaniu jednej wiary, we wspólnym spełnianiu kultu Bożego oraz w braterskiej zgodzie rodziny Bożej”⁴⁰.

3. Posługiwanie *episcopē* w dialogu katolicko-anglikańskim

Dokumenty ARCIC⁴¹ umieszczają zagadnienia posługi biskupiej – zarówno na szczeblu Kościoła lokalnego, jak uniwersalnego, w posłudze indywidualnej, jak i kolegialnej – w ramach pasterskiej troski i służby nadzoru *episcopē*. *Dokument wenecki* określa *episcopē* ordynowanych ministrów jako charyzmat dany przez Ducha Świętego dla budowania Kościoła tym, którzy na mocy święceń otrzymują autorytet związany z nauczaniem apostołskim, sprawowaniem Eucharystii i modlitwą⁴². Dokument *Dar autorytetu* wiąże również sprawowa-

et regunt, ut eadem a supremo et universali pastore asseratur, robocetur ac vindicetur [...]” DS 3061. Por. *Lumen gentium* 27.

³⁷ Por. *Christus Dominus* 11.

³⁸ Por. *Lumen gentium* 22; *Christus Dominus* 4.

³⁹ Por. *Christus Dominus* 4.

⁴⁰ *Unitatis redintegratio* 2. [*Dekret o ekumenizmie „Unitatis redintegratio” Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 1967, 203-218.]

⁴¹ *Ministry and Ordination. The Canterbury Statement. An Agreed Statement by the Anglican-Roman Catholic International Commission*, London 1973 (dalej: DCA); *Authority in the Church I. The Venice Statement. A Statement on the Question of Authority, its Nature, Exercise and Implications Agreed by the Anglican-Roman Catholic International Commission*, London 1976 (dalej: *Dokument wenecki* lub DWE); *Authority in the Church II. The Windsor Statement. An Agreed Statement by the Anglican-Roman Catholic International Commission*, w: *Anglican-Roman Catholic International Commission. The Final Report. Windsor 1981*, London 1982 (dalej: DWIN); *Authority in the Church I. Elucidation, 1981*, w: *Anglican-Roman Catholic International Commission. The Final Report, Windsor 1981*, London 1982 (dalej: AWY); *The Gift of Authority. Authority in the Church III. An Agreed Statement by the Anglican-Roman Catholic International Commission*, London 1999 (dalej: *Dar autorytetu* lub DA).

⁴² DWE 5. *Dokument wenecki* podaje definicję Kościoła lokalnego: „The unity of local communities under one bishop constitutes what is commonly meant in our two communions by a «local church»” DWE 8. Natomiast *Dar autorytetu* dodaje: „This local Church is a Eucharistic Community” DA 13.

nie *episcopē* z „posługą pamięci” (*ministry of memory*), będącą swego rodzaju uobecnieniem Objawienia Bożego w czasie i przestrzeni⁴³

Chociaż autorytet *episcopē* należy w pierwszym rzędzie do biskupów, którzy są odpowiedzialni za zachowanie i promowanie integralności *koinonii* Kościoła, to jednak nie działają oni sami⁴⁴. W ich posługiwanie pasterskiej troski (*oversight*) włączeni są prezbiterzy i diakoni, wyposażeni przez biskupa w autorytet konieczny do spełniania powierzonej im misji⁴⁵. *Dar autorytetu* wskazuje jednak na wyjątkowość autorytetu biskupa. Choć świeccy w Kościele anglikańskim włączeni są szeroko w życie wspólnoty eklezjalnej i mają niemały udział w jej organach decyzyjnych, to jednak odpowiedzialność spoczywająca na biskupie ma zupełnie odmienny charakter. „W każdej części Wspólnoty anglikańskiej na biskupach spoczywa wyjątkowa odpowiedzialność pasterskiej troski”⁴⁶ S. Sykes, reprezentatywny teolog Kościoła anglikańskiego, wskazuje na zawsze uznawaną przez ten Kościół wyjątkowość pozycji biskupa we wspólnocie. Jest to rola przewodzenia Kościołowi⁴⁷

Autorytet ministerialny *episcopē* łączy się ściśle z hierarchiczną strukturą Kościoła. ARCIC używa tu sformułowania „autorytet hierarchiczny” (*hierarchical authority*) i określa go jako formę autorytetu nieodłączną od widzialnych struktur Kościoła, związaną z tymi, którzy otrzymują święcenia dla wykonywania pasterskiej troski – *episcopē*⁴⁸. Biskup jest odpowiedzialny za trwanie powierzonej mu wspólnoty w jedności z całym Kościołem. Wyraża się to m.in. w uczestniczeniu w jego święceniach biskupich wielu innych biskupów, reprezentujących swe Kościoły lokalne⁴⁹

Konieczność święceń biskupich w sukcesji apostoelskiej jako znak jedności i ciągłości Kościoła nie jest obca tradycji anglikańskiej, w której istnieje wyraźna łączność pomiędzy święczeniami a powierzaniem pasterskiej troski *episco-*

⁴³ „Through the *ministry [of memory]* the Holy Spirit keeps alive in the Church the memory of what God did and revealed, and the hope of what God will do to bring all things into unity in Christ. In this way, not only from generation to generation, but also from place to place, the one faith is communicated and lived out”. DA 30. Por. R. WILLIAMS, *Authority and the Bishop in the Church*, 100.

⁴⁴ DWE 5.

⁴⁵ „Presbyters are joined with the bishop in his oversight of the church and in the ministry of the Word and the sacraments; they are given authority to preside at the eucharist and to pronounce absolution. Deacons, although not so empowered, are associated with bishops and presbyters in the ministry of Word and sacrament, and assist in oversight”. DCA 9. „The ministry [is] exercised by the bishop, and by ordained persons under the bishop’s care, as they proclaim the Word, minister the sacraments, and take their part in administering discipline for the common good”. DA 30.

⁴⁶ DA 39.

⁴⁷ TENZE. *Authority in the Church of England. W: By what Authority? The open Synod Group report on authority in the Church of England*, red. R. JEFFREY, London 1987, 19.

⁴⁸ AWY 5. S. SYKES akcentuje przywiązanie Kościoła anglikańskiego do hierarchicznych struktur autorytetu. *Authority in the Church of England*, 18.

⁴⁹ Por. DWE 8; DA 39.

pe⁵⁰ Anglikanie na ogół zawsze uważali, że natura posługiwania biskupiego pochodzi z ustanowienia Bożego, dlatego należy utrzymać episkopat w Kościele pomimo zmieniających się na ten temat opinii teologicznych⁵¹ O ile jednak anglikatolicy przyjmują święcenia biskupie i sukcesję apostolską jako należące do Tradycji, o tyle ewangelikalni anglikanie nie widzą potrzeby wprowadzania konieczności święceń biskupich w Kościołach, które ich nie praktykują, a wobec których – przede wszystkim wobec tzw. Kościołów Wolnych (*Free Churches*) – istnieją plany wzajemnego uznania posługowań. Liderzy Wolnych Kościołów zazwyczaj nie widzą potrzeby otrzymywania święceń dla wypełniania posługi (*oversight*) już przez nich sprawowanej w swoich Kościołach bez tychże święceń⁵². Ponadto uznają oni niejednokrotnie, że i bez święceń trwają w sukcesji apostolskiej, gdyż pełnią apostolski urząd nauczania⁵³. Takie jednak rozumienie sukcesji apostolskiej obce jest ARCIC, która wiąże sukcesję z biskupami jako członkami Kolegium Biskupów⁵⁴

⁵⁰ Por. J. R. H. MOORMAN, *The Anglican Bishop*, 124-126; R. P. C. HANSON, *The Nature of the Anglican Episcopate*, 82-83; H. CHADWICK, *The Lambeth Conference 1978: Roman Catholic Relationships*, „One in Christ” 14(1978), 379. Zob. M. LODS, *Protestantisme et la tradition de l'Église*, Paris 1988, 307.

⁵¹ Por. P. MOORE, *The Anglican Episcopate*, 131.

⁵² Por. J. R. H. MOORMAN, *The Anglican Bishop*, 123-124; J. DESSAIN, *Données nouvelles dans les relations avec les anglicans*, „Nouvelle revue théologique” 103(1981), 81.

⁵³ Związane jest to z rozróżnieniem sukcesji apostolskiej na *formalną* (łańcuch nakładania rąk) i *maturalną* (sukcesja wiary i misji apostolskiej). Niektórzy autorzy anglikańscy sprzeciwiają się zawężaniu pojęcia sukcesji apostolskiej do historycznego episkopatu. Do tej pierwszej należą bowiem również – twierdzą – kanon Pisma świętego i symbole wiary, łącznie z historycznym episkopatem kształtowane i przekazywane w sukcesji apostolskiej. Podejście takie pozwala na nie odmawianie trwania w sukcesji apostolskiej Kościołom, które nie zachowały struktury episkopalnej. Por. R. H. FULLER, *Anglican Self-Understanding and Anglican Traditions*, 187. Powyższe poglądy znalazły również potwierdzenie w dokumencie *Apostolicity and Succession* (zob. szczeg. pkt 8,10,11,34,52,54,55,65) wydanym przez Izbę Biskupów Synodu Generalnego Kościoła Anglii, London 1994. Również teologie innych Kościołów chrześcijańskich postulują szersze rozumienie sukcesji apostolskiej. I tak S. J. KOZA, omawiając poglądy luterńskiego teologa F. Heilera, wskazuje, iż „[...] obawiał się on zacieśnienia pełnej treści [sukcesji apostolskiej] i sprowadzenia [jej] tylko do wyrazu instytucjonalno-jurydycznego i mechanicznego. [...] Apostolska sukcesja ma być bowiem poręką, że eklezjalne posługiwanie nie jest pochodzenia ludzkiego, lecz boskiego” TENZE, *Ewangelijna katolickość. Zarys porównawczej eklezjologii Friedricha Heillera*, Lublin 1987, 257. W. HRYNIEWICZ natomiast wykazuje, że dla prawostawia istotne jest zachowanie pierwotnej koncepcji sukcesji, „rozumianej nie tylko jako nieprzerwany łańcuch nakładania rąk, lecz równocześnie jako sukcesję w prawdziwej wierze i służbie apostolskiej” TENZE, *Sukcesja apostolska w świetle współczesnej teologii prawostawnej*, „Collectanea Theologica” 44(1974)1, 41.

⁵⁴ „[Bishops], because they are representative of their Churches in fidelity to the teaching and mission of the apostles and are members of the episcopal college, their participation also ensures the historical continuity of this church with the apostolic church and of its bishop with the original apostolic ministry. The communion of the churches in mission, faith, and holiness, through time and space, is thus symbolized and maintained in the bishop. Here are comprised the essential features of what is meant in our two traditions by ordination in the apostolic succession”. DCA 16.

Niemalym problemem dla wspólnot ewangelikalnych w Kościele anglikańskim może okazać się zapis *Dokumentu weneckiego*, który mówi o możliwości domagania się przez biskupa uległości od wiernych, dla zachowania wiary i miłości w codziennym życiu⁵⁵. Wymaganie posłuszeństwa może się okazać konieczne, gdyż to właśnie biskup dla dobra ludu Bożego, we współpracy z innymi biskupami oraz wiernymi, jest odpowiedzialny za strzeżenie prawdy i potępienie błędów⁵⁶. Dla wykonywania tej posługi biskup wyposażony jest w odpowiednią władzę (*power, potestas*) jurysdykcyjną, która w ramach *episcopē* jest różna w zależności od wykonywanej przez biskupa funkcji⁵⁷.

Niektóre Kościoły Wspólnoty Anglikańskiej (np. Episkopalny Kościół USA, Szkocki Kościół Episkopalny, Kościół Irlandii), odznaczające się bardzo dużym zaangażowaniem laikatu, z wielką ostrożnością odnoszą się do idei stawiania przez biskupa – jak i przez kogokolwiek – wymagania uległości. Uważają bowiem, że przekracza to możliwe do zaakceptowania w ich Kościołach granice autorytetu biskupa⁵⁸. W *Wyjaśnieniach* sprecyzowano, iż biskup dla dobra oraz integralności wiary wspólnoty ma prawo upominać błędzących w wierze i obyczajach (aż do ich wykluczenia ze wspólnoty eucharystycznej) oraz, że winien czynić to w łączności z innymi duchownymi i całą wspólnotą⁵⁹. Choć Komisja wskazuje, że zarówno Wspólnota Anglikańska, jak i Kościół katolicki uznają konieczność zachowania dyscypliny kościelnej, to nietrudno dostrzec, że omawiany zapis bliższy jest duchowi nauki katolickiej niż anglikańskiej⁶⁰. Na wiążącą moc autorytetu biskupa, niezbędną do wprowadzania w życie decyzji służących dobru wspólnoty, wskazuje również *Dar autorytetu*. Według tego dokumentu sama natura biskupiego urzędu nauczania, proklamowania i wyjaśniania słowa Bożego implikuje wiążącą moc pasterskiego autorytetu biskupa. Naucza on bowiem i sprawuje sakramenty dla utrzymania Kościoła w prawdzie i świętości⁶¹. Wierzący jest zobowiązany przyjąć i zaakceptować autorytatywne decyzje podejmowane przez biskupa wykonującego nałożony nań obowiązek⁶².

⁵⁵ „Since the bishop has general oversight of the community, he can require the compliance necessary to maintain faith and charity in its daily life”. DWE 5. Zob. G. L. BRAY, *Sacraments and Ministry in Ecumenical Perspective*, Latimer Studies 18, Oxford 1984, 38-40.

⁵⁶ Por. DWE 18.

⁵⁷ „Jurisdiction in the Church may be defined as the authority or power (*potestas*) necessary for the exercise of an office. In both our communions it is given For the effective fulfilment of office and this fact determines its exercise and limits. It varies according to the specific functions of the *episcopē* concerned. The jurisdictions associated with different levels of *episcopē* (e.g. of primates, metropolitans and diocesan bishops) are not in all respects identical” DWIN 16. Por. AWY 6.

⁵⁸ Por. J. WRIGHT, w: *Documentation and Reflection: The Venice Statement*, red. TENZE. „Anglican Theological Review” 60(1978), 316; H. MONTEFIORE, *Authority in the Church*, „Theology” 80(1977), 16.

⁵⁹ AWY 5.

⁶⁰ AWY 5.

⁶¹ Por. DA 36.

⁶² Por. DWIN 17; DA 36.

* * *

Zagadnienie ministerium biskupiego zostało przez dialogujące strony potraktowane bardzo rzetelnie, co dało możliwość wypracowania daleko idącego uzgodnienia. Należy obecnie zastanowić się nad spożytkowaniem owoców dialogu dla przybliżenia jedności eklezjalnej katolików i anglikanów. Wobec wyraźnego postępu w kwestii rozumienia natury i funkcji ministerium biskupiego, jak i innych posługowań, nieodparcie nasuwa się pytanie o możliwość ponownego przeegzaminowania przez Rzym sprawy ważności święceń anglikańskich. W nowej sytuacji, wytworzonej we Wspólnocie Anglikańskiej poprzez fakt ordynowania kobiet do posługiwania duchownego, kwestia powyższa stała się niezmiernie delikatną, co we wspomnianej materii skutkuje prawdziwym ekumenicznym impasem. Stąd też zasadne wydają się kolejne pytania: czy możliwe jest ponowne przeegzaminowanie przez Wspólnotę Anglikańską sprawy święceń kobiet oraz na jakiego typu rozwiązanie tej kwestii mogłaby przystać strona rzymskokatolicka.

Episcopal Ministry in the Anglican-Roman Catholic Dialogue

Summary

The issue of the episcopal ministry was one of the most important questions discussed by the Anglican-Roman Catholic International Commission (ARCIC). This ministry of oversight and pastoral care – *episcopē* – has been retained within the structure of the Catholic Church as well as in the Anglican Communion.

In the documents of ARCIC the *episcopē* of ordained ministers has been described as a special charisma of the Spirit given for the building of the Church to those who – by ordination – receive authority of the apostolic teaching, presiding at the Eucharist and prayer. The episcopate itself is given to the Church by God's will and the ministerial authority of bishops is closely connected with and inseparable from the hierarchical structure of the Church. For the preserving of the continuity and unity of the Church the apostolic succession should be guaranteed in the ordination of each bishop. Bishops are responsible for the pre-

serving and promoting the integrity of the *koinonia* of the Church and are in their communities the focus of unity. The bishop – generally overseeing the community – can require from the faithful the compliance necessary to maintain faith and charity in the life of the community.

Considering this, the far-reaching consensus in the Anglican-Roman Catholic dialogue can be assumed. When the next step to the visible unity could possibly be the re-examining of the Anglican orders, the decision made by the Anglican Communion about the women's ordination may create the real obstacle to the continuation of the dialogue.